

Bárki, aki az általános műveltség emelését komolyan veszi, nem fog a jelen viszonyokban kellő megoldást találni. Annak a kevésnek, amit a főreáliskolák és a reáliskolák nyújtanak, csak azok fogják hasznát venni, akiknek további tanulmányaik alatt bőségesen lesz alkalmuk arra, hogy a modern természettudományokkal foglalkozhassanak. Bölcsészeink, jogászaink, állami hivatalnokaink és teológusaink ugyanabban az egyoldalúságban fognak felnőni mint eddig, ha csak saját jószántukból nem foglalkoznak a modern tudományokkal.

Eddig Hertwig szavai az élettanról és annak tanításáról. Mint természetbúvár természetesen sajátos szemüvegen nézi a klasszikus hagyományokon alapuló iskoláink oktatását. Az azonban kétségtelen, hogy sok értékes és megvalósításra érdemes eszmét vetett fel rektori beszédjében, amelyet nemcsak Németországban, hanem nálunk is érdemes megszívlelni.

Dr. Horváth Károly.

Pieyre Marius tankönyvei.

Pedagógiai, sőt hivatalos köreinknek is mostanság egyik legmegvitatottabb kérdése a *tankönyvek* kérdése. A kérdés jelentőségénél fogva méltán meg is érdemi az élénk érdeklődést. Középiskolánk mai forrongó methodikai átalakulásában nyugvópontot van hivatva teremteni vagy legalább is alapkörülményül kell szolgálnia arra nézve, hogy az iskolai tanítás tartalmassága, biztossága, főleg pedig *fokozatos haladása* minden körülmények között biztosítható. Utóbb nem egy tanulságos előadás érintette e fontos kérdést.* Hallottuk, hogy szükségünk van jó tankönyvekre; hogy egyik-másik ilyen tankönyvünk már van is, amelyek azonban ennek vagy annak a fontos követelménynek meg nem felelnek. Nem mutattak rá azonban ama fontos *kritériumokra*, amelyek a kérdés helyes, jótékony hatású elintézését lehetővé tehetnék. Nem tudjuk még mindig, hogy milyenek is legyenek azok a jó tankönyvek? Melyek legyenek azok a vezérszempontok, amelyeket a jó tankönyvírónak szem előtt kell tartania?

Egyik előadó helyesen mondja, hogy minden tankönyv értéke, eredményes hatása attól függ, hogy mennyire tudja a fokozatos, értékes haladás feltételeit megteremteni. Rá is mutat egyik-másik tankönyvünk ebbeli hiányaira, anélkül azonban, hogy irányító, döntő

* A két legutóbb tartott előadás: Fináczy, A latin nyelvtanításról. Magy. Paed. 1912. 1. sz. — Alleram Gy., A direkt módszer a tömegtanításban. Magy. Köz. 1912. 3. sz.

értékű szempontokat nyújtana a hiányok megszüntetésére, a fokoza-
tos haladás útjába gördített akadályok elhárítására.

A tankönyvírásnál ugyanis több szempont jöhet tekintetbe. Kettőt, szerintem a két legfontosabbat említjük. Az egyik a túlterhelés szempontja, amely a minimalis tankönyvek kérdését vetette felszínre. A másik — kétségkívül a megfelelőbb — az iskola és anyagának objektív és szubjektív természetű feltételeire van lényeges tekintettel és olyan tankönyvek írását sugalmazza, követeli, amelyek a biztos, tartalmas foki haladás *pszichikai* alapfeltételeinek és *logikai* követelményeinek leginkább képesek megfelelni. Fontos itt tisztába jönnünk eme feltételek és követelmények lehetőleg pontos természetével. Ezeket az ifjú, a tanuló lelkiéletének ható koeficiensei és elméleti képességének kitevői határozzák meg. Ez utóbbiakhoz illeszkedik a tankönyv anyaga. Még pedig a következőképen. A tankönyvíró szigorúan tudatos munkát végez; a tanuló lelkiességének tekintetbe vételével elméjének periodikus dimenzióhoz méri anyagának, tárgyának fokozatos feltűntetését. Ez tárgyi, tartalmi értékével, szépségével közelíti, szólaltatja meg az ifjú lelkét. Így szépségéért, tartalmi érte-
keért van mindenekelőtt. A formai, logikai, grammatikai elem önkéntelen kísérő. Teljes tudatossá válásáról csak akkor lehet és legyen is szó, amikor megemésztése az ifjú részéről könnyen, szinte önkéntelenül megtörténhetik. Vagyis a *fokozatosság a tárgyi ismeretek* fokozatos megismeréseért legyen elsősorban. Az ifjú lelke ezt megérezze, de tudja is. A tárgyi fokozat e tudata emelőleg, ébresztőleg, fejlesztőleg hat tudásvágyára. A formai, a reá nézve kevésbé vagy nehezen megemészthető elvont logikai elemet könnyebben elfogadhatóvá teszi. A formális képzés fokozatának természetesen párhuzamosan kell haladnia a tárgyival. Azonban addig, amíg az utóbbi az ifjúra nézve bármily percben tudatossá válhatik (sőt váljon is!): előbbinek a lehetőség végső határáig önkéntelenül kell történnie. A tankönyvírónak eme fontos kellékekre való különös tekintettel kell munkájához fogni. Sikere két elengedhetetlen, nála mindenkép megkövetendő *tényezőtől* fog függni. Az egyik szerint teljesen kialakult, biztos pozitív értékű *methodikájának* kell lennie, az összes tanulmányi *cykluson át* biztos irányítója: anyaga felosztásában, berendezésében és minden egyéb koncepcionális, formai teendőjében. A másik szerint pontosan ismernie kell az ifjú lelkét, elméjét, funkcióit és méreteit, továbbá a kor szellemét, felfogását. Ezekre, mindkettőjükre való tekintettel, a kettő között feltétlenül megteremtendő kapcsolatra, viszonyra való kihatással feleljen meg és meg is felelhet a legkívánatosabban a szükséges tárgyi, tartalmi, anyagválasztó szempontoknak.

Ilyen és ezekhez hasonló gondolatok kergetőztek agyamban, amikor *Pieyre* Marius, a dolei (Jura megye) kollegium tanárának német tankönyveit lapozgattam.* *Pieyre* a francia ember természetes udvariasságával, azzal a kérelemmel fordult hozzám, hogy tankönyveit — ha arra érdemesnek tartom — középiskoláinkban terjesszem, illetve alkalmaztatásukat tőlem telhetőleg elősegítsem. Természetes, erről — miniszteri rendelet tiltja — nálunk nem lehet szó. (Fel is világosítottam őt nyomban róla.) A legnagyobb örömmel vállalkozom azonban ismertetésükre. Nevezetesen rá akarnék mutatni a képzett tankönyvíró vezető szempontjaira, továbbá mindama jellemzőkre, amelyek tankönyvírói szellemét kidomborítják, tankönyveinek jellegzetességét nyújtják, ismertetik. Úgy hiszem, hasznunkra válhatnak. Tankönyvirodalmunk már meginduló szükséges reorganizációjára üdvös hatással lehetnek.

Pieyre az 1902-iki francia miniszteri utasítások rendelkezéseire, szellemére való tekintettel a német nyelvtanítás legfelsőbb célját a következő két pontban formulázza: 1. a tanulót otthonossá kell tenni a mai német beszédben (nyelvben), avégből, hogyha hasznot *akarna* húzni nyelvtanulmányaiból, arra képes is legyen. 2. Meg kell ismertetni vele Németországot, főleg pedig a mai Németországot, szellemének, mindennemű tevékenységének különböző nyilvánulásaiban.

E cél elérésére törekszik tankönyveiben. A kettős cél érdekében építi fel tanítói rendszerét: gyakorlati alapon, az előírt direkt módon. Az elemi osztályoknak, a kis lycéenek megvan a maga előkészítő szerepe. «*Mein deutsches Bilder- und Liederbuch*» határozott célja egy aránylag csekély szókinés keretén belül némi beszédkésztséget teremteni a kis növendékeknél. Erre szolgál a számos kép (színes is). Kedves tárgyú versikék, dalocskák kísérik a kérdés-feleletre felaprózgatott anyagot. Hang, szín, szemléltetés, érzékeltetés irányít, instruál. A grammatikában is, amelynek kategóriáit a vastagon nyomtatott betűk észleltetik. (Az összefoglaló grammatikai tárgyalásból több van a kelletténél.)

Ez a már alkalmazható, többé-kevésbé hajlítható szókinés szolgál az ifjú útravalójául, alapjául a középiskolai német nyelvtanításban. *Pieyre* az «*Erstes Lehr- und Lesebuch*» alapjául elfogadja,

* *Mein deutsches Bilder- und Lesebuch*. (Cours préparatoire.) *Ersstes Lehr- und Lesebuch*. (Cours complet de la langue allemande 1er degré.) *Zweites Lehr- und Lesebuch*. (Cours complet de la langue allemande 2me degré.) *Deutschland*. Land und deutsche Geschichte und Sage. *Drittes Lehr- und Lesebuch*. (Cours comp. d. l. langue all. 3me degré.) *Mein deutscher Wortschatz*. *Meine grammatischen Merksätze*. (Librairie classique internationale A. Fourant. Paris. 1908.)

felhasználja, továbbfejleszti. Könyvét fejezetekre osztja. A fejezetek láncszemekként egymáshoz kapcsolódnak: egy nagy didaktikai egységnek egységsemeit alkotva. Beosztásuk nagyjában megegyezik újabb keletű, induktívtermészetű, gyakorlati alapú tankönyveink gyakorlatainak beosztásával. Jelentős eltérés két pontban található. A fejezetek alkotó részei céltudatosabban vannak megválasztva és így az egység rész kidomborítására alkalmasabbak. Megszívlelésre és követésre méltó kiváltképen befejező részletük, amely az újonnan szerzett ismereteket összefoglalja; amely kellemes, könnyed formában egy csinos kis, alkalmas és tanulságos olvasmányban fejleszti a tanuló tudását. (Ein Besuch im Gymnasium; Eine Freistunde; Gesundheit ist ein grosser Schatz; Eine deutsche Stunde; Ein Abendessen bei dem Direktor; Briefe und Gespräche stb.) Az írásbeli házi feladatok feladásának módja a második jellemző, érdekes sajátosság. A *direkt irányú feladatok az anyanyelven adatnak fel*. Cél: a tanuló odahaza jól, jobban átgondolhassa feladatát. Más szóval az anyanyelv segítségére odahaza szükség lehet a feladat helyes, pontos értelmezése végett. A grammatikai ismeretek itt is feltüntetöbben jutnak kifejezésre. Nincsenek csak oda bigyesztve a fejezet végére, ami a tanuló házi készülését, pontos munkáját nemcsak elő nem segíti, hanem nem egyszer meg is nehezíti.

Pieyre tankönyvei az elemi és a középfokú tanulmányi ciklusok anyagát ölelik fel. A virekt tanítás két lényeges elvét határozott következetességgel vizsik keresztül. Az előző évben végzett anyag pontos revízióját nyújtják magasabb szempontból, methodikai összefoglalását is. Ehhez kapcsolódik a magasabb fokú és célú oktatás, amely a fejlődést jelzi. Ezek irányítják szerkesztőjüket a második középiskolai célokra szánt olvasókönyvében is. (Zweites Lehr- und Lesebuch.) A methodikai alapú, a szókincset revizionáló olvasmányokhoz egész történetek járulnak, amelyek történelmi, irodalmi, közművelődési és néprajzi vonatkozású tartalmukkal a gyakorlati és irodalmi képzést párhuzamosan óhajtják szolgálni; a kettős szókinccsnek egymáshoz való közelítésével az érdeklődést mindkettő iránt egyaránt intenzívvé óhajtják tenni. (Hogy csak egynéhányat említsünk: Karl der Grosse besucht die Schule; Wie Heine die lateinische Sprache lernte; Goethe spielt bei der Grossmutter; Goethe befindet sich nicht zum Besten (Eckermanns Gespräche); Goethes Geburt; Goethe auf den Vesuv: Jägerlied (Herbst, Landesfreuden); Gondelfahrt (Herder); stb.) Az egyes nagyobb fejezetek címei: Naturbilder, Geographische Bilder, deutsche Geschichte, Geschichten und Erzählungen. A tárgyi érdek emelésére itt is számos kép szolgál, amelyhez nem kevésbé fontos, gyakorlati cél érdekében, a német

népszellem megismerése érdekében nem egy megzenésített költemény, dal járul. A grammatika a francia nyelvtanítást (idegen nyelvi tanítást) jellemzően kísérő «Memento»-k formájában az olvasókönyv elején összefoglalva szerepel. Egy itt tapasztalt, tankönyvíróink figyelmébe eléggé nem ajánlható jó szokásra kell ezúttal rámutatnunk, amely a tanulót írásbeli dolgozatának elkészítésében «könnyedén» támogatja. Az egyes nyelvtani jelenségek kategórikus feltüntetését ugyanis szépszámú példa követi, amelyek vagy alkalmazva, vagy tisztán a grammatikai kategóriába tartozó szubjektumok felsorolása révén tanítják, figyelmeztetik a tanulót, könnyítik a munkáját. (Szépszámú hasznos példát sorol fel a könyv a kettős nemű főneveknél, a módok használatára, a mondat szerkesztésre, szóképzésre, az igék vonzatára stb.) Ugyanez a nyelvtani «Memento» a harmadik, a középiskolai nyelvtanítást betetőző olvasókönyvben is előfordul. Azonban az olvasókönyv végén. Bizonyára arra való tekintettel, hogy erre a tanulónak itt már nem lesz oly nagy szüksége.

A «Drittes Lehr- und Lesebuch» alcíme Deutschland. Pieyre könyvei közül a legérdekesebb és legeredetibb, amely tárgyi mozzanataival, felosztásával nem egy értékes reflexióra készíthet bennünket. A fent jelzett kettős cél elérésére a legmegfelelőbb formát választja. Németország, elsősorban is a mai Németország megismertetésére, szellemi tevékenysége mindennemű nyilvánulásának megismertetésére törekszik. Közvetlen benyomásokra, megfigyelésre épít. Ezek legyenek főleg támogatásunkra. Keltsék fel, fokozzák a tanulók érdeklődését. Azért választja a *levélformát*. Egy francia ifjú utazgat Németországban. (Azonkívül Bécsben is megfordul.) Megállapodik különböző helyeken, országokban, tartományokban és városokban. Onnan értesíti szüleit (szüleihez, apjához, anyjához, nővéréhez stb.-hez intézi sorait) élményeiről, látott, hallott, megfigyelt dolgairól. Néprajzi viszonyok, népszokások mellett a németföld, ipar és kereskedelem (szárazföldi és tengeri) állapotáról, ágairól, haderejéről, a német nép szellemi és testi kvalitásairól felváltva hallunk beszélni. Történelmi és irodalmi reminiscenciák sehol sem hiányoznak. (A francia vonatkozások, befolyások, hatások kidomborodnak.) És mindez *alkalomszerűen* (a levélíró tartózkodási helye határozza meg a levél tárgyát) történik, a levélírás közvetlen, vonzó nyelvén, a *mai német* nyelven, amelyen a tanulónak olvasnia, írnia, beszélnie kell tudni. Máskülönb a kitzűzött cél nincsen elérve. «Les notions pratiques doivent former la base solide de l'enseignement de la langue.»

A levelek intencióit olvasmányok támogatják szép számmal.

* Drittes Lehr- und Lesebuch. Préface.

Ezek is alkalmi ismereteket nyújtanak, alkalmoszerűen a *ma* nyelvén. (Am Totenmaar [Clara Wiebig]; die Vogesen; Weinlese am Rhein; die gotische Baukunst; Westfalen: das Münsterland; das deutsche Meer; der Halligenmatrose; der Kaiser-Wilhelm-Kanal; Drathlose Telephonie; Wunder der Elektrizität; Mecklenburgisches Bauernleben; die Gewinnung des Bernsteins an der Ostseeküste; die Vorbereitung der deutschen Einheit und ihre Vollendung durch Wilhelm I. (Berlin); die elektrischen Eisenbahnen; Reichsverfassung; der Glockenguss zu Breslau; das sächsische Porzellan; Wien; das Passionsspiel in Oberammergau; Nürnberg eine alte deutsche Stadt; Harzreise [Heine]; Frankfurt am Main; Geschichtliche Entwicklung der Gewerbe in neuerer Zeit; Heidelberg, Studentenleben; der Schwarzwald; die Rütlierschwörung; die Gemsenjagd stb.) A sorozat nem teljes. Össze van állítva a különböző német néplakta terület jellemzőire való tekintettel. Kulturális értéke nyilvánvaló. Ezekhez járulnak az irodalmi, a költői olvasmányok. A nagyobb részük a legjobb modern íróktól való, amelyek külön és együttvéve arra szolgálnak, hogy a tanulót korával, szellemi termékeivel megismertessék, hogy továbbá mintegy rámutassanak arra, hogy az embernek bele kell illeszkednie korába; mindenekelőtt *nyelvével* kell tudnia, ismernie. «La langue marche, il faut la suivre.»

Az irodalmi oktatás, elsősorban is a klasszikus (rég) irodalmi tanítás ily körülmények között szenved. Nincs kiküszöbölve. Helyenként megszólal: szemelvényesen. A közölt részletek, irodalmi termékek érdekkeltők. A tanuló figyelme fel van hívva rájuk. A szintén alkalmoszerűen nyújtott irodalmi ismeretek könnyen elfogadtatnak és ép oly könnyedén meg is emészthetők. Rendszeres tudásról, fokozatos irodalmi ismeretszerzésről így a szó tulajdonképeni értelmében nem is lehet szó. A levelek alkalmisága, a levélíró tartózkodási időrendje határozzák meg az irodalmi ismeretek sorrendjét is. Csak így kerülhet Lessing, Klopstock, Kant előbb sorra, mint a Minegesang, vagy a középkori német epika. A levélíró ugyanis előbb fordult meg Észak-, mint Délnémetországban. Az irodalmilag leggazdagabb fejezet a Thüringiából keltezett levélhez fűződik. Luther, Goethe, Schiller, Weimar itt kerül sorra. Mélyített irodalmi képzést természetesen ezen alkalmi úton elképzelni nem igen lehet. Erre pedig — ha nem is valamennyi tanulónak — legalább ama kis résznek alkalmat, lehetőségét kellene nyújtani, amely ilyen után vágyakoznék, ilyet el is bírna. Pieyre ezt a jogosult óhajt alig méltányolja. Sőt — nem egyszer hangoztatja — még alkalmilag szerzett irodalmi ismeretektől is félti a gyakorlati tudást, alapot. Az irodalmi képzést ép azért is elsősorban az újkori, a modern értékes írók nyomán nyújtja, ame-

lyet a klasszikusokból vett szemelvényekkel kiegészít. Pieyre könyveinek kiegészítő kísérlőjeként említsünk meg végül két tanulságos jegyzetet: *Mein deutscher Wortschatz. Meine grammatische Merksätze.*

Előbbi a szókinés szócsalados csoportosítását a következő táblázat segítségével viszi keresztül:

	Határozó, melléknév	Főnevek	Igék	Szólások
		A		
Acht (die)	-bar -sam	keit ung Hochachtung (die) die Obacht	hoch be er niss ver beob	Achtgeben auf (ok)

(Az első oldalból)

A nyelvtani jegyzetek az előfordult és részint képzett példákat, mondatokat csoportosítják, amelyek az egyes nyelvtani kategóriák feltüntetésére szolgálnak. Például álljon itt az első, a 95., 96. és 97. oldal:

Der Artikel und das Substantiv

1. Subjekt-Nominativ (wer? was?)

(Maskulina)

Der Schüler arbeitet. Ein Schüler arbeitet nicht.
Dieser Schüler arbeitet. Mein Schüler arbeitet nicht.

Rektion der Verben

Verben mit dem Genitiv

95. o.

A) Intransitive Verben

Bedarfst du meines Buches. (Neutr. Sing.) Bedürfen

96. o.

B) Transitive Verben.

Leo hat mich meiner Geldtasche *beraubt.* Bereuben
(Fem. Sing.)

97. o.

C) Reflexive Verben

Leo *bedient sich oft* meines Lineals. Sich bedienen
(Neutr. Sing.)

A céltudatos csoportosítás egyfelől a gazdag és változatos szókinés, másfelől a pontos kifejezésmód fontosságát, szükségét jelzi. A kitűzött gyakorlati cél ezeken túl nem teheti magát, sőt megbízhatósága érdekében mindenkor lényeges tekintettel kell lennie előb-

biekre. Pieyre összeegyeztetésükre, párhuzamos fokozatos haladásukra szép, követésreméltó példát statuál tankönyveiben.

*

Pieyre tankönyvei — felületes áttekintéssel is már meggyőződhetünk róla — ama bevezető sorainkban felállított feltételeknek, a maguk kifejezett céljuk érdekében, megfelelnek. Mint az induktio, gyakorlati alapú *methodika* híve: fázisai útján, eszközeivel építi fel a tanítás anyagának, haladásának szükséges fokozatát, amelyet a kor szellemi követelményeire való kiváló tekintettel a tanuló lelkéhez, elméjéhez, még pedig fokilag fejlődő lelkéhez, elméjéhez mér. A fokozatos haladás tárgyi alapon történik. A grammatikai elemek rendszeres, tudatos összefoglalása később, azaz akkor történik, amikor az ifjú arra önmagától is képes lesz, hasznát látja és keresi is. Más kérdés most már, hogy a tankönyvíró cél kitűzését magukévá, helyesebben teljesen magunkévá tesszük-e? Az irodalmi oktatás ily mostoha kezelésébe bele nem nyugodhatunk. Kétségtelenül üdvös hatással lehetne azonban felsőfokú német nyelvi oktatásunkra az anyagnak, a tárgyi értékeknek oly értékes iokozatos csoportosítása, amely — bármennyire is fontos gyakorlati cél érdekében történjék — Pieyre tankönyveinek fényes sajátossága. Német nyelvi tanításunk bajairól, hiányairól utóbb mind többet írnak, vitatkoznak, beszélnek. E bajok éppen nem utolsó okául hozható fel egy jó, tartalmas, modern tankönyv, helyesebben *tankönyvsorozat* (az összes tanulmányi ciklusokon keresztül) hiánya. Főleg a felsőfokú oktatásban érezhető az. A tanterv némi változtatása révén pedig könnyen lehetővé válnék oly tankönyvek szerkesztése, amelyek az elvont, irodalmi termékek mellett az értékes kulturális, gazdasági, néprajzi stb. és minden egyéb fontos gyakorlati értékű tudnivalók felvételéről minden fokon gondoskodhatnának. Ez utóbbiakra nézve hasznos irányítóul szolgálnának *Pieyre Marius tankönyvei*.

Dr. Philipp Kálmán.